

„Válsághelyzetek hatása a pénzügyi és a rendvédelmi szektorra”

Tanulmánykötet

2022

*„Válsághelyzetek hatása a pénzügyi és a
rendvédelmi szektorra”*

Tanulmánykötet

Dr. Szendi Antal 60. születésnapjára

Kézirat lezárva: 2022.

Kiadja:
a Magyar Rendészettudományi Társaság
Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Szerkesztette:
Szabó Andrea
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes

Felelős kiadó:
Szabó Andrea

ISBN: 978-615-6456-05-2

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalomjegyzék

Szerzők	8
Lektorok	10
Előszó és köszöntő!	12
Baráti köszöntések	14
Tanulmányok	24
Balázs Zsolt - Csaba Zágon - Nagy Klaudia: Válságkezelés az adó- és pénzügyi nyomozásban – a Covid19 világjárványra adott válaszok.....	26
Bogotyán Róbert Lajos: A felderítő tevékenység kiemelt szerepe a büntetés-végrehajtási intézetekben a Covid19 humánjárvány idején	40
Borzán Anita - Szekeres Bernadett: Gazdaságvédelem: számviteli értékelés szerepe a világjárvány hatásainak kezelésében.....	50
Czene-Polgár Viktória: Az óra körbe jár, de a forint marad – pénzügyi válságok és megoldási kísérletek 1892-től 1947-ig	62
Czenczer Orsolya: A koronavírus okozta válsághelyzet hatása a büntetés-végrehajtásra – rövid kitekintés	74
Erdős Ákos: Egyes „jövedéki drogok” iránti kereslet alakulása Magyarországon a Covid19 járvány első időszakában	82
Halasi Nóra: Az élelmiszerfogyasztás tendenciái az Észak-alföldi régióban.....	94
Lippai Zsolt - Csatári Károly: A budapesti Gozsdu-udvar rendezvényei biztosításának magán és közbiztonsági aspektusai	108
Magasvári Adrienn: A pénzügyőri szolgálat utánpótlásának kihívásai	124
Nagy Zoltán András: A lezárások kriminogén veszélyei.....	138
Pajor Andrea: Válság-adó-válságadó	150
Potoczki Zoltán: Válságadók az orosz-ukrán konfliktus tükrében.....	160
Suba László: Egy kommunikációs csatorna reneszánsza: Az újra „feltalált” telefon	170
Szabó Andrea: Rendvédelmi szervből központi hivatal – elemzés a jogszabályok tükrében	176
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: A járványok elleni védekezésben használt leggyakoribb védőeszközök tarifális besorolása, különös tekintettel a Covid19-re	186

Szerzők

- Balázs Zsolt, dr., mesteroktató,
pénzügyőr ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
balazs.zsolt@uni-nke.hu
- Bogotyán Róbert, dr., mb. tanszékvezető,
bv. ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Büntetés-végrehajtási Tanszék,
bogotyán.robert@uni-nke.hu
- Borzán Anita, Dr., PhD, egyetemi docens,
Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar,
Számviteli Tanszék,
borzán.anita@uni-bge.hu
- Czenczer Orsolya, Dr., PhD, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs,
bv. alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar,
Büntetés-végrehajtási Tanszék,
czenczer.orsolya@uni-nke.hu
- Czene-Polgár Viktória, Dr., PhD., tanársegéd,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
czene-polgar.viktoria@uni-nke.hu
- Csaba Zágón, Dr., PhD., adjunktus,
pénzügyőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
csaba.zagon@uni-nke.hu
- Csatári Károly, kapitányságvezető-helyettes,
rendőr alezredes,
Budapesti Rendőr-főkapitányság, VII. kerületi Rendőrkapitányság,
CsatariKa@budapest.police.hu
- Erdős Ákos, tanársegéd,
pénzügyőr őrnagy
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
erdos.akos@uni-nke.hu
- Halasi Nóra, kockázatkezelési referens,
Nemzeti Adó- és Vámhivatal Hajdú-Bihar Megyei Adó- és Vámigazgatósága,
Kockázatkezelési Osztály,
halasi.nora@nav.gov.hu
- Lippai Zsolt, mesteroktató
rendőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék,
doktori hallgató, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola,
lippai.zsolt@uni-nke.hu

- ▶ Magasvári Adrienn, tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- ▶ Nagy Klaudia,
 pénzügyőr főhadnagy,
 NAV Bűnügyi Főigazgatóság
- ▶ Nagy Zoltán András, Dr., PhD., egyetemi docens,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Gazdaságvédelmi-, Kiberbűnözés Elleni Tanszék.
nagy.zoltan.andras@uni-nke.hu
- ▶ Pajor Andrea, dr., mesteroktató,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
pajor.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Potoczki Zoltán dr., mesteroktató
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
potoczki.zoltan@uni-nke.hu
- ▶ Suba László, dr., tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
suba.laszlo@nav.gov.hu
- ▶ Szabó Andrea, Dr., PhD, tanszékvezető egyetemi docens,
 pénzügyőr ezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
szabo.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Szekeres Bernadett, Dr., PhD, egyetemi adjunktus,
 Eötvös Loránd Tudományegyetem,
 Gazdálkodástudományi Intézet,
szekeres.bernadett@gtk.elte.hu
- ▶ Zsámbokiné dr. Ficskovszky Ágnes, mesteroktató,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
zsambokine.ficskovszky.agnes@uni-nke.hu

Lektorok

- Magasvári Adrienn, tanársegéd,
pénzügyőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- Molnár Katalin, Dr., PhD., egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Magatartástudományi Tanszék,
molnar.katalin@uni-nke.hu
- Nábrádi András, Dr., PhD., egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
nabradi.andras@econ.unideb.hu
- Németh Zsolt, Dr., PhD, egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Kriminológiai Tanszék,
kriminologus@gmail.com
- Pallo József, Dr., PhD, habilitált egyetemi docens,
bv. ezredes, főtanácsos,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Tudományos dékánhelyettes,
pallo.jozsef@uni-nke.hu
- Szabó Andrea, Dr., PhD., tanszékvezető egyetemi docens,
pénzügyőr ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
szabo.andrea@uni-nke.hu
- Szendrei Ferenc, Dr., Ph.D., tanszékvezető egyetemi docens,
rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék
szendrei.ferenc@uni-nke.hu
- Szlifka Gábor, Dr., PhD.,ellenőrzési igazgatóhelyettes
NAV Pest megyei Adó- és Vámigazgatóság
szlifka.gabor@nav.gov.hu
- Vágó Zoltán dr., főosztályvezető
bv. ezredes,
BVOP Felderítési Főosztály
- Vörös Géza, Dr. PhD., történész, levéltáros, főosztályvezető
Állambiztonsági Szolgáltatok Történeti Levéltára
voros.geza@abtl.hu
- Zsitnyánszky Lilla, okl. vámszakértő

Czene-Polgár Viktória*: Az óra körbe jár, de a forint marad – pénzügyi válságok és megoldási kísérletek 1892-től 1947-ig

Absztrakt

Az inflációról azt tartják, hogy a legkeservesebb adóteher, ugyanakkor a legszarnokibb kényszer-megtakarítás. Ilyen pénzügyi válság a magyar társadalmat történetének évszázadai alatt többször is sújtotta, s az sem volt példa nélküli, hogy ennek hatására – többek között a fizetőeszközbe vetett bizalom megingása okán – pénzcseré történt. A tanulmány 19. század második felétől az 1940-es évek végéig tartó időszakot mutatja be, amelynek során három alkalommal is sor került új fizetőeszköz bevezetésére.

Kulcsszavak: *infláció, válság, korona, pengő, forint*

Abstract

Inflation and financial crisis have hit Hungarian society several times in the past centuries. It is also not unique that as a result of this, due to the wavering of confidence in the currency, currency exchange took place. The study presents the period from the second half of the 19th century to the end of the 1940s, when new currency was introduced three times.

Keywords: *inflation, crisis, means of payment*

Forintról koronára

„Alig van kérdés, mely a közviszonyokra lényegesebb befolyással lenne, mint a valuta- és pénzrendszer kérdése, és mely visszahatásában az állami és gazdasági életre oly növekedő fontossággal bírna, mint ez. Addig, míg a népek egymástól úgyszólván mereven elkülönített egészeket képeztek, míg a nemzetközi érintkezést csak gyenge szálak fűzték össze, a valuta-viszonyok csak másodrendű jelentőséggel bírtak, mert visszahatásuk csak intern jelleggel bírt; ma azonban, midőn a világgazdaság domináló befolyása elől egy nép vagy állam sem képes magát elzárni; ma, midőn a nemzetközi érintkezések mind sűrűbbekké válnak s a pénz- és vagyonforgalomnak nem képesek gátat vetni az egyes államok határai, a rendezett valuta- és pénzviszonyok életfeltételt képeznek a nemzetközi küzdelemben s egész nemzetek vagyoni, sőt mondhatni politikai előhaladásának vagy inferioritásának kútforrásaivá válhatnak.” (1892. évi XVII. törvénycikk indokolása) E szavakkal javasolta Wekerle Sándor, a Szapáry Gyula vezette kormány pénzügyminisztere az új fizetőeszköz, a korona bevezetését, az arról rendelkező törvény indoklásakor. A koronát bevezető törvény elfogadása egy hosszabb folyamat eredménye, ugyanakkor egy reformkorszak kezdeti lépése volt.

A 19. század második felében a Habsburg Birodalomban az évszázadok óta fennálló ezüstpénzrendszer egyre mélyülő válságba került, szorosán kapcsolódva az osztrák államháztartás növekvő mértékű eladósodásával. Hiszen az 1848-as forradalmak, az 1853–1956 közötti Krími háború, az 1859. évi olasz-osztrák háború vagy az 1966. évi porosz-osztrák háború hadikiadásai jelentősen túlterhelték az államkasszát. A pénzügyi rendszer konszolidációja érdekében 1857. január 24-én az észak- és dél-német államok többsége, Liechtenstein valamint

* Dr. Czene-Polgár Viktória, PhD., tanársegéd, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Vám- és Pénzügyőri Tanszék. ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-8448-015X>, czene-polgar.viktoria@uni-nke.hu

az Osztrák Monarchia érmeegyezményt kötött – ez volt az ún. bécsi pénzszerződés –, életre hívva a Német Pénzszövetséget. A szövetségesek a pénzviszonyokat továbbra is az ezüstvaluta alapján rendezték és pénzegységeik egymáshoz való viszonyát rögzítették. Valamint minden állam területén – korlátozott mennyiségben – verethettek Vereinstalereket, melyek egymás területén egyenlő értékben, törvényes fizetési eszközként voltak forgalomban. A Bécsi Szerződés megtiltotta továbbá, hogy 1859. január 1. után kényszerárfolyamú papírpénzt hozzanak forgalomba, vagyis az ezüstpénzrendszer stabilitása csak az államháztartás konszolidációja útján lett volna biztosítható. Az Osztrák Nemzeti Banknak 1858 végére sikerült ezüstfedezetét növelnie, de az átmeneti stabilitásnak az 1859. április 26-án kitört szárd-piemonti–francia–osztrák háború véget vetett. (Diószegi, 1994 valamint Kovács, 2005)

Miközben a Habsburg Monarchia az államháztartását kimerítő háborúit vívta, az európai pénzrendszerben radikális változások következtek be. A mind szélesebb külkereskedelmi kapcsolatok, az ipar fejlődése szükségessé, a 19. század közepén, Európán kívül feltárt jelentős arany mennyiség pedig több európai állam számára lehetővé tette egy, az ezüsthöz értékesebb alapokon nyugvó valutarendszer bevezetését. Az osztrák állam 1855-ben, majd a kiegyezést követően, 1867-ben is tett erre kísérletet, de ezek rendre meghiúsultak – bár 1870-től vertek arany 4 és 8 forintosokat is. (Kovács, 2005) S habár a az Osztrák-Magyar Monarchiában törvényileg az ezüstvaluta volt hatályban, de a magánforgalomban az ezüstforintot nem fogadták el, az gyakorlatilag visszaáramlott a jegybankhoz, s ezen kényszerforgalom hatására a papírpénzek váltak dominánssá. A teljes pénzkészlet 1891 végén 911.596.605,81 forintra volt tehető, amelynek 64,5 %-a volt papírpénz (bank- és államjegy) de tényleges fizetési eszközként szinte kizárólag a papírpénzt használták. (Fellner, 1911) A Monarchiában gyakorlatilag háromféle pénzforgalmi eszköz létezett – a váltópénzen túl –; az osztrák ezüstforint, mint törvényes pénzegység, a Szabadalmazott Osztrák Nemzeti Bank –1878-tól Osztrák-Magyar Bank –¹ által kibocsájtott bankjegyek és az államjegyek. Mindez jelentősen nehezítette a kereskedelmet. A rendezetlenségnek a valutarendezésre vonatkozó négy jogszabály (az 1892. évi XVII–XX. törvények) vetettek véget.

Az, hogy a Monarchia nem rendelkezett aranyalapú valutával, bizonytalanná tette a külföldre irányuló ipari, mezőgazdasági, vagy tőkeügyleteit is. Emiatt elkerülhetetlenné vált az osztrák–magyar pénzrendszer stabilizálása és az európai államok pénzrendszereihez történő igazítása. A valutaszabályozás szükségességét már a vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbítására vonatkozó 1887. évi XXIV. tc. is kifejezte, kimondva, hogy a két kormánynak bizottságot kell létrehoznia azért, hogy előkészítő intézkedéseket tegyen, „amelyek arra nézve szükségesek, hogy a kedvező pénzügyi helyzet beálltával a Monarchiában a készfizetés helyreállítása lehetővé váljék.” (Görög Staub–Patai, 2011) Mindez az osztrákénál sokkal inkább nyitott – vagyis a külgazdasági kapcsolatokra szoruló – magyar gazdaság számára volt igazán sürgető, éppen ezért vetette az aranyvalutára történő átállás gondolatát Wekerle Sándor, 1891-ben. (Kovács, 2005)

A magyar pénzügyminiszter 1891. január 15-én tartott minisztertanácsi ülésen terjesztette elő memorandumát a valutarendezés kérdéséről, hogy a minisztertanács hozzájárulása után, elnyerve a király beleegyezését, az 1887. évi költségvetésről szóló törvényre hivatkozva egy létrehozott bizottságot hozzon létre, amely megtárgyalta és elfogadta az általa előterjesztett irányelveket. Ezt követően, 1892. május 14-én a törvényjavaslatok a képviselőház elé kerültek. (Görög Staub–Patai, 2011)

Az 1892. évi XVII. tc. értelmében az addigi ausztriai ezüstérték helyébe az aranyérték lépett, amelynek számítási egysége a korona lett. A törvény szerint a forgalomban lévő pénzmennyiség legalább 40%-át nemesfémekkel és értékálló devizákkal kellett fedezni. A korona fémpénzei így

¹ Az Osztrák-Magyar Bank egyszerre volt jegybank és kereskedelmi bank, hiszen a feladatai közé tartozott a Monarchia pénzforgalmának szabályozása éppúgy, mint az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi hitelezés. (Balogh, 2007.)

a nikkell és bronz mellett, aranyból és ezüsből is verettek. A valutareform kiindulópontja az osztrák értékű forint és az aranyforint relációja lett: 1 aranyforint 1,19 osztrák ezüstforintot és 2,38 koronát ért. Az 1892. évi XVII. tc. 23. §-a kimondta azt is, hogy „A koronaértékben való közkötelező számítás behozatalát, kapcsolatban ezzel az általános érmeforgalom viszonyait és az új értéknek a jogviszonyokra való alkalmazását, a jelen törvény alapján forgalomban meghagyott ausztriai értékű ezüst forintosokra, s az államjegyek bevonására, a papírpénzforgalom rendezésére, valamint a készletek felvételére vonatkozó intézkedéseket külön törvények fogják szabályozni.” (1892. évi XVII. tc.) Ezen hivatkozott külön törvény 1900. január 1-től kezdve a koronát tette meg egyedüli és kizárólagos törvényes fizetőeszköznek. (1899. évi XXXVI. tc.) Az osztrák értékű forintról a koronára történő átállás folyamata 1910-ben zárult le az ezüst egy forintos kivételével – ami 1927-ig maradt forgalomban. (Botos, 1997)

Az új valuta bevezetését követő legfőbb feladat a fedezetlen államjegyek forgalomból történő kivonása és arannyal történő helyettesítése lett,² amihez elengedhetetlenül szükségessé vált a megfelelő aranyfedezet előteremtése. A magyar aranybányászat a világ aranykitermeléséhez képest elenyésző volt, így az ország vagy az áruexport ellenértékéeként, vagy értékpapír-kibocsátás útján biztosíthatta az aranykészletet. (Kovács, 2005) Az Osztrák–Magyar Banknak sikerült is jelentős mennyiségben érckészletet felhalmoznia: 1903 végén a bankjegyforgalom 82,5%-a, 1904-ben 86%-a, 1905-ben 77,1 %-a, 1906-ban 73,3%-a, 1907-ben 71%-a, 1908-ban 72,6%-a volt arannyal fedezve, 1909. december 31-én az érckészlet 1.713.018.595 koronára rügött, ami a bankjegyforgalom 78,2%-a volt. (Fellner, 1911)

A Wekerle Sándor által véghezvitt reformok stabilizálták az államháztartást, s a megteremtett pénzügyi egyensúly a világháború kitöréséig megmaradt, egyaránt szolgálva a közgazdasági, szociális és kulturális célok megvalósítását. (Görög Staub–Patai, 2011)

Koronáról pengőre

1914. július 28-án kitört az első világháború. A hadműveletek megkezdésével párhuzamosan a legfontosabb élelmiszerek és iparcikkek árai nőni kezdtek, a lakosság felvásárlásba kezdett, kereskedők és termelők ugyanakkor az árut visszatartva igyekeztek készleteket felhalmozni azokból a terményekből és termékekből, amelyeknél hiányra lehetett számítani. A felvásárlási lázzal párhuzamosan eltűntek az arany és ezüst fémpénzek, majd a nikkell- és bronzfillérek, végül az 1916-tól vert vasból vert érmék is. Az Osztrák–Magyar Bank a fémtartalmú fizetőeszközök eltűnését 1914. augusztus 16-án a kétkoronás, majd 1916. december 21-én az egykoronás bankjegyek forgalomba hozatalával kívánta enyhíteni. Ezáltal megkezdődött az arany- és a papírkorona árfolyamának a különválása. (Botos, 2015) A forgalomban lévő pénz mennyisége a háborús évek során több mint 13-szorosára nőtt, (Botos, 1997) a bankjegyek értéke pedig gyors ütemben csökkent. A háborús kiadásokat a birodalom mindkét felében a jegybank igénybevitelével és a hadikölcsönök kibocsátásával kívánták fedezni, aminek egyenes következménye volt az infláció növekedése. (Szávai, 2010) A papírkorona értékét 1917 elején ugyan növelték a IV. Károly békekezdeményezéseihez fűződő várakozások, 1918 októberében pedig a háború befejezésének és egy igazságos békekötés várható közelsége, (Botos, 2015) de inflációs nyomást az elkövetkező politikai események a legkevésbé sem állíthatták meg.

1918 végére az Osztrák–Magyar Monarchia katonailag és gazdaságilag is kimerült, a háború Magyarország két és fél békeévnnyi nemzeti összjövendelmét emésztette fel. (Szávai, 2010.) Az elkövetkező években az államháztartás évről évre nagy deficitet mutatott – 1920–21-ben 47,9%, 1921–22-ben 24,1%, 1922–23-ban 21%, 1923–24-ben 34,4% volt –, (Tények Könyve, 1989) és az inflációs folyamat is erőre kapott: a tanácsköztársaság, majd a sorozatos kormányváltások hatására a korona értéke korábban nem tapasztalt módon zuhanni kezdett. 1918 októberében

² Mintegy 312 millió ezüstforint értékű államjegy fedezetét kellett volna biztosítani.

100 korona 42 svájci frankot ért, 1919 márciusában 22 frank 5 centime-ot, 1919 augusztusára már csak alig több mint 11 frankot. (Botos, 2015) Mind nagyobb címletű bankjegyek kerültek forgalomba, 1923-ban kiadták az 1 millió koronás papírpénzt is. A stabilizáció égető szükségszerűséggé vált. Mindezt egy olyan országban kellett megvalósítani, amely nemcsak területe kétharmadát, lakossága 60%-át, de gazdasági kapcsolatai java részét is elveszítette.

A szanálási terv irányítását 1919. szeptember 19-től Korányi Frigyes báró, a Friedrich-kormány pénzügyminisztere vállalta magára. Legfőbb feladatának a pénzügyi káosz felszámolását – így többek között a bankjegy- és váltópénzhiány megszüntetését, a Monarchiától örökölt bankjegyalomány felülbélyegzését³ –, a stabil fizetőeszköz megteremtését tartotta. Ennek érdekében kölcsön felvételére és a jóvátétel-fizetési kötelezettség halasztására volt szükség. A felülbélyegzés hírére a korona értéke átmenetileg javult, de 1920 augusztusától ismét jelentősen csökkent, s 1920 decemberében 100 korona már csak egy frank 29 centime-ot ért. (Botos, 2015) Korányit 1920. december 16-án Hegedűs Lóránt váltotta a pénzügyi tárca élén, aki kizárólag belső erőforrásokra – adókra és az egyes vagyontípusok 5–20%-os vagyondézmájára – támaszkodó, külső hitelekkel mellőző stabilizációs programot látott megvalósíthatónak, s ezen elképzelése kezdetben Bethlen István miniszterelnök támogatását is elnyerte, aki szerint Magyarország „sorsa jobbrafordulását nem idegen segítségtől, hanem saját szorgalmától és önfeláldozó munkájától várja.” (Romsics 1991) Hegedűs, a miniszterségének egy éve alatt – az infláció megszüntetése, a pénzügyi egyensúly helyreállítása, önálló magyar valuta megteremtése érdekében – szigorú takarékoskodási intézkedésekről döntött. Elrendelte a kereskedelmi bankok kötelező kamatemelését, lebonyolította a vagyonváltságot, és bevezette az általános forgalmi adót. 1921 tavaszán 2500 millió korona papírpénzt és postatakarékpénztári jegyet vont ki a forgalomból, ezzel teremtve mesterségesen pénzsűkét. (Botos, 2015) Az intézkedések hatására a korona értéke ismét nőni kezdett, és 1921 nyaráig úgy tűnt, hogy az önerőre építő stabilizáció sikeres lesz. Azonban a vagyonváltságtól remélt 30 milliárd koronát a nemzetgyűlés már a törvények elfogadása során 11-12 milliárdra faragta. Az elszakított területekről menekülőket letelepítése, a felduzzasztott köztisztviselői állomány fizetése, a katonai tárca igényei mind a kiadásokat növelték. (Romsics 1991) Az erősödő pénz ráadásul együtt járt az export drágulásával, a kiviteli lehetőségek szűkülésével. Az élelmiszerárak mérséklődése a mezőgazdálkodókat állította szembe a stabilizációs kísérlettel, míg a készpénz hiánya a mindennapi fizetési forgalomban okozott komoly gondokat. A növekvő elégedetlenség pedig tervei részbeni feladására, majd lemondásra készítette a pénzügyminisztert. (Botos, 2015) Az infláció pedig ismét erőre kapott.

A koronaérték devalválódásának egyik legkorábbi külső megnyilvánulása az érc fizetési eszközök teljes eltűnése volt. Az Osztrák-Magyar Bank jegykibocsátó szabadalmának megszüntével és az államjegyek kibocsátásával az egykor teljes értékű korona eltűnt a pénzforgalomból eltűnt. Az 1921 májusában kiadott, a pénzforgalom ideiglenes szabályozásáról szóló törvény már arról is rendelkezett, hogy a koronaértékben kirótt fizetési kötelezettségek – hacsak az ércben való teljesítés nincs kifejezetten megállapítva –, névértéken számított államjegyekben is teljesíthetőek. (1921. évi XIV. törvénycikk 4. §.). Az államjegyek értékének egyre fokozódó elértéktelenedése viszont a koronaértéket névlegessé tette. Az országos érték

³ A bankjegyek nosztrifikációját az *Osztrák–Magyar Bank által kibocsátott bankjegyek felülbélyegzéséről* szóló 1920. évi 1700. M. E. sz. rendelet szabályozta, előírva, hogy az érintett bankjegyek magyar felbélyegzés nélkül 1920. március 18-tól (a rendelet kihirdetésének napjától) megszűnnek törvényes fizetőeszközök lenni. Ettől a naptól kezdve bankok és közpénztárak felbélyegzés nélkül nem hozhatták forgalomba a bankjegyeket, március 28-tól pedig senki sem adhatta vagy fogadhatta el ezeket fizetési eszközül. A határidőt később, a felülbélyegzés technikai gondjai miatt 1920. április 11-ig meghosszabbították.

változó méghozzá romló értékű papírvaluta lett, amelynek a múlttal az elnevezésen kívül semmiféle kapcsolata nem volt többé. (1925. évi XXXV. tc.)

A pénzügyi stabilitás érdekében tett következő kísérletcsomag Kállay Tibor nevéhez fűződik, aki 1921. december 3. és 1924. február 20. között vezette a pénzügyi tárcát. Ezen idő alatt adóreformot hajtott végre, elfogadtatta a közszolgálatban álló tisztviselők és alkalmazottak létszámát 20%-kal csökkentő törvényt és külföldi kölcsön felvételén alapuló szanalási tervet dolgozott ki, amelyet 1923. december 20-án a Népszövetség pénzügyi bizottsága is elfogadott,⁴ megnyitva az utat az infláció lefékezése előtt. (Romsics, 1991) Azonban ezen lefékeződést 13 hónapnyi hiperinflációs szakasz előzte meg, 1923 márciusa és 1924 márciusa között, amikor is a költségvetési hiány az előző pénzügyi évhez képest 27,38-szoros volt: az 1923-1924-es pénzügyi év költségvetése 1.113.360,7 millió korona hiánnyal zárult. A lakosság pedig 1923 júliusában megismerkedhetett az 50 ezer, 1924 februárjában pedig a 100 ezer koronással. Az 1914. július 31-ei névértékű 1000 koronás bankjegy 1924. március 31-én alig 6,89 fillért ért. (Botos, 2015)

Az infláció megfékezése érdekében 1924 februárjában két pénzügyminisztériumi rendelettel bevezették, majd májusban törvénnyel is megerősítették az elszámolási értéként funkcionáló takarékkoronát. (1924. évi X. tc.) 1924 áprilisában a magyar törvényhozás törvénybe iktatta a pénzügyi szanalás programját, valamint az ezt kiegészítő I. és II. számú jegyzőkönyveket. Az I. számú jegyzőkönyv politikai természetű volt, amelyben az azt aláíró államok (Anglia, Franciaország, Olaszország, Csehszlovákia, a Délszláv királyság és Románia) garantálták Magyarország szuverenitásának és területi épségének tiszteletben tartását, Magyarország pedig a trianoni békeszerződés lojális végrehajtását. A II. számú jegyzőkönyv tartalmazta a szanalás részletes programját, megállapítva az annak ellenőrzésére és szükség szerinti irányítására delegált főbiztos – a posztot 1924. május 1-től Jeremiah Smith bostoni pénzügyi szakértő töltötte be – működési körét is, aki amellet, hogy ellenőrizte a magyar költségvetést és megvétőzhatta a program végrehajtását veszélyeztető kiadásokat, új adókat is bevezethetett. (Schlett, 2020) 1924. április 18-án ugyancsak törvényben hatalmazták fel a kormányt egy 800 000 millió koronás belső hitel felvételére, 5%-os kamattal. (1924. évi VI. tc.) A stabilizációs folyamat jelentős állomása volt továbbá az önálló jegybank, a Magyar Nemzeti Bank létrehozása, amely 1924. június 24-én kezdte meg működését. (1924. évi V. tc.) Mindezen intézkedéseken felül csökkentették az állami alkalmazottak létszámát, megemelték az adókat, így összességében a kormány egyensúlyba hozta a központi költségvetést. Az infláció 1924 végére, 1925 elejére megállt, az árak pedig – ha kis mértékben is –, csökkenni kezdtek. (Botos, 2015)

Az 1920-22-es restriktív intézkedések – mint a vagyonváltság, az adóemelések, az elbocsátások és fizetéseszköztörvények – megalapozták a költségvetési egyensúly helyreállítását. A nagy összegű külföldi kölcsön felvétele 1924-ben segített betömni a további költségvetési réseket. (Romsics, 2017) A szanalás erélyes végrehajtása előre nem várt eredménnyel zárult: 1924/25-ös költségvetés már nem hiánnyal zárult, hanem 90,3 millió aranykorona bevételi többletet is eredményezett. (Schlett, 2020) A koronába vetett bizalom azonban addigra olyannyira megingott, hogy a kormány 1925-ben fizetőeszköz megváltoztatása mellett döntött, ezzel mintegy véglegesen szakítva a Monarchia pénzrendszerével. (Botos, 2015) November 21-én hirdették ki azt a törvényt, amelynek rendelkezése szerint a „*koronában való kötelező számítás helyébe a 1927. évi január hó 1-től a pengőértékben való kötelező számítás*” lépett. (1925. évi XXXV. tc. 17. §.)

⁴ A 250 millió aranykoronában meghatározott nemzetközi kölcsönt a kormány a kiadásainak a fedezésére, a gazdaság szanalására fordíthatta.

Pengőről forintra

A második világháborút követően az állami költségvetés bevételeinek apadása és az ellátási gondok mellett jelentős terhet jelentett a növekvő mértékű infláció. Az inflációs folyamat előszele már az 1930-as években megmutatkozott. 1938-ban a kormány meghirdette a fegyverkezés gyorsítását célzó győri programot, amely öt év alatt egymilliárd pengőt irányzott elő a hadsereg fejlesztésére, mindezt két részre bontva: 600 millió pengőt közvetlenül a hadsereg felfegyverzésére, míg 400 milliót stratégiai jellegű infrastrukturális beruházásokra – többek között a MÁV és a hajózás fejlesztésére, útépitésre, a csepeli szabad kikötő építésére, a Posta- és távírdahálózat bővítésére, vízszabályozásra, a mezőgazdaság fejlesztésére. (Gulyás–Szávai, 2021) Az összeg nagyságát mutatja, hogy a harmincas években az egész magyar gazdaság tőkefelhalmozása nem haladta meg az évi 180 millió pengőt. Ennek ellenére évi 200 millió pengős – tisztán állami eszközökből származó – beruházással számoltak. Éppen ezért 1938-ban módosították a jegybanktvényt, lehetővé téve, hogy a jegybank fedezetlen hitelt bocsásson a kormány rendelkezésére. 1939-ig a pengő az eredeti 1927. évi értékének már kb. 35%-át elvesztette. (Majoros, 2003) A háború évei alatt az infláció fokozódott⁵ – amelynek fő oka az volt, hogy háborús gazdálkodás pénzszükségletét 1941-től növekvő mértékben, 1944 márciusától pedig szinte kizárólag fedezetlen jegy kibocsátással igyekeztek biztosítani. (Tomka, 2000) A bankjegyforgalmat tovább növelték a Németországnak ellenszolgáltatás nélkül teljesített export és más szolgáltatások. 1942. december 21-én Magyarország márkakövetelése 540 millió volt, 1943 decemberében ez az összeg 978 millió birodalmi márkára nőtt, az 1944. március 19-én történt német megszállást követően keletkezett német adósság pedig 2918 millió pengőt tett ki, ami a bankjegyforgalom ugyanerre az időre eső szaporulatának körülbelül a 40 százaléka volt. (Schlett, 2015) Az inflációt fokozta, hogy a Vörös Hadsereg 1944–1945-ben mintegy ötmilliárd pengő értékű pénzt bocsátott ki Magyarországon, amelyet a kormány köteles volt ellenszolgáltatás nélkül beváltani, egészen bankjegyek 1946 februárjában történt bevonásáig.

A hitelpiac gyakorlatilag megszűnt, a bankok a túlélésükért küzdöttek, így valós hitelezési tevékenységet sem tudtak folytatni. Források és exportlehetőségek hiányában érdemi importról sem lehetett szó, az Ideiglenes Nemzeti Kormány nem jutott bevételekhez. Azonban az állam külföldi adóssága, a külföldi valutában és pengőben fizetendő tartozások összege egyre nőtt: az állami költségvetés kiadásainak összege tízszerese volt a bevételeknek. Emiatt a Nemzeti Bank – kormányutasításra – fedezetlen kölcsönökkel pótolta a költségvetési hiányt. 1945 végére a bankjegyforgalom túlnyomó részét az ezen célból kibocsátott bankjegyek adták, ami tovább generálta az inflációt. Mindeközben páratlan méretű versenyfutás kezdődött az árak és a bérek között. 1945 júliusában még napi egy százalék volt az átlagos áremelkedés, októberben 18 százalék lett. 1946 májusától – a napi 1012 százalékos áremelkedéssel – elszabadult a pokol. Július negyedik hetében 158.486 százalékos áremelkedést mutatott a napi index. Az utcákat papírtenger borította. (Schlett, 2015) 1946 nyarára a pengő elértéktelenedése már annyira felgyorsult, hogy naponta fizették a munkabért, amelyet mindenki igyekezett azonnal adópengőbe, dollárba fektetni, illetve levásárolni, mert másnap már új, még magasabb címletű pénz került a forgalomba.

Az inflációs folyamat megfékezésére – a pengő forgalomban lévő bankjegymennyiségének csökkentésére – irányuló kísérletek már 1945 őszén. Javaslatok születtek például a hitelpengő, a munkapengő, vagy az áruértékkel bíró takarékfórint bevezetésére vonatkozóan, amelyeket pár hét alatt el is vetettek. 1945. október 17-én megjelent a 7160/1945. M.E. számú rendelet, amely kimondta, hogy minden külföldi fizetési eszközt, értékpapírt, követelést, nemesfémeket az MNB-

⁵ 1940 és 1944 között a létfenntartási költségek évről évre gyorsuló ütemben emelkedtek, 1944-re közel megkétszereződtek. (Marton, 2012)

nek be kell jelenteni. (Botos, 2016) December 19-én, a 12.000/1945. M. E. számú rendelettel bevezették a lebélyegzés módszerét alkalmazó bankjegydézmát.⁶ Az állam pedig – a jelentős pénzkivonásból származó haszon mellett – a bélyegekből is bevételre tett szert, így úgy tűnt, fellélegezhet. A megkönnyebbülés átmeneti volt – 11 napig tartott. (Varga, 1964) Hiszen a béreket nem igazították ki a módszernek megfelelően, így a jövedelmek magasabbak lettek, mint amekkora árufedezet a rendelkezésre állt. Emiatt emelni kellett az árakat, amely lépés magával hozta az újbóli béremelési követeléseket. Az így kialakult bér-ár spirál tovább fokozta az inflációt – 1946 júliusában a ténylegesen forgalomban lévő adópengőben számítva átlagosan napi 32%-os volt, a legnagyobb áremelkedés napján (július 25-26.) 227% körül volt az árak valós emelkedése. (Danyi, 1946)

Jóllehet 1945 végén a koalíciós kormány meghirdette a gazdaság konszolidációjának szükségességét, s ennek keretében az új, stabil, értékálló hazai valuta megteremtését, de az inflációs folyamatot nem tudták lassítani. 1946-ra a pengő teljesen elértéktelenedett, a munkabéreknek nem volt vásárlóereje, a lakosság minden pénzét elveszítette. A helyzetet átmenetileg javította az adópengő 1946. január 1-jén történt bevezetése, (11.600/1945. M. E. sz. rendelet) ami eredetileg mintegy elszámolási egységként, a közadók, közüzemi díjak és egyéb szolgáltatások adópengőben kivetett ellenértékének lerovására szolgált –, (5.970/1946. M. E. sz. rendelet) ám gyakorlatilag pénzként funkcionált. Értékét a pengőhöz viszonyítva állapították meg.⁷ (Majoros, 2003) Az aktuális arányszámot a Pénzügyminisztérium a Magyar Közlöny 1946. január 5-én megjelenő számában tette közzé, inentől a Magyar Gazdaságkutató Intézet az indexszámot naponta megjelentette. Például 196. március 1-jén 1 adópengő 10, június 1-jén 160.000, július 1-jén 7.500.000.000 pengőt ért. (Marton, 2012) Június 24-től kötelezővé tették a bérek és a nyugdíjak adópengőben történő kifizetését, (51/1946. G. F. sz. rendelet) de beszkárt és HÉV⁸ jegyeket is lehetett adópengőért vásárolni. Ezen a ponton már a Nemzeti Bank vezetősége is tiltakozott, arra hivatkozva, hogy az adójegyek a fizetőeszköz szerepét betöltve sértik a jegybank bankjegyek kibocsátására vonatkozó kizárólagos jogát. Mindezek ellenére a Pénzügyminisztérium július 8-án rendeletben tette törvényes fizetőeszközzé a pengő helyett az adópengőt. (2.240/1946. P.M. sz. rendelet) A készpénzfogalomba való kerülés egyben az adópengő végét is jelentette: július végére teljesen elértéktelenedett. *„1946 júliusának második felében a forgalomban lévő bankjegyek összértéke már csupán kb. 600.000 dollárnak felelt meg.”* (Tomka, 2000)

A válságkezelés újabb lépéseként hirdették ki az 5.600/1946. M. E. számú rendelet, amely az adópengőben kivetett közadók lerovásának megkönnyítése céljából 1946. június 1-jei hatállyal elrendelte, hogy az adókat a pengő helyett adójegyben fizessék meg az állampolgárok. Az adójegy eszerint egy kéthavi lejáratra szóló utalvány volt, amelynek előállítására és forgalomba

⁶ A rendelet kimondta, hogy az 1000, 10.000 és 100.000 pengős bankjegyek csak akkor érvényesek, ha tulajdonosaik értékük 75%-át befizették a költségvetésbe, és ennek tényét a papírpénzen bélyeggel jelölték. Vagyis, a gyakorlatban, ha valakinek volt négy darab, egyenként ezer pengő névértékű bankjegye, háromért bélyeget kellett vennie, amit a negyedikre ragaszthatott; így négyezerből ezer pengője maradt.

⁷ Az adópengő – majd a nem sokkal később bevezetett adójegy – nem határozható meg pénzként, bankjegyként; nem is a Magyar Nemzeti Bank hozta forgalomba, hanem a Pénzügyminisztérium. Egy adópengő – a bevezetésekor – egy pengő értéknek felelt meg. Az „árfolyamor” a Varga István közgazdász által 1928-ban alapított Magyar Gazdaságkutató Intézet határozta meg, értékét a kiskereskedelmi árindexhez kötötték.

⁸ Beszkárt, vagyis Budapest Székesfővárosi Közlekedési Részvénytársaság (BSZKRT), valamint helyi érdekű vasút (HÉV)

hozatala iránt a pénzügyminiszter intézkedett.⁹ Jóllehet ez az utalvány is adóztatási céllal került forgalomba, de rövidesen a közüzemi számlák is kiegyenlíthetőek lettek vele.

A gazdasági stabilizáció előkészítése alapvetően három területen folyt. Egyrészt a megfelelő árukészletek felhalmozása, például a beszolgáltatás szigorításával, a jegyrendszer bevezetésével, másrészt az államháztartás egyensúlyának megteremtése (az új pénz aranyfedezetének biztosítása) a Magyar Nemzeti Bank nyilasok által nyugatra hurcolt huszonnyolc tonnányi aranykészletének visszaszolgáltatása révén, amit az amerikai fél 1946. augusztus 2-án adott át a magyar államnak. (Magyar Országos Tudósító, 1947) Harmadrészt az új ár és bérrendszer bevezetése (az agráröllő szélesre nyitása), a háború előtti bérszínvonal 50 %-os megállapítása során. (Föglein, 2005)

Ugyancsak a stabilizáció egyik elvárt előzményeként indultak meg háború utáni első költségvetés előkészítő munkálatai 1946 májusában,¹⁰ az új állami költségvetés pedig 1946. augusztus 1-től 1947. július 31-ig terjedő egy évi időtartamra szolgált, megváltoztatva az 1897 óta fennálló gyakorlatot, miszerint a naptári és a költségvetési év egybeestek. (1897. évi XX. tc.)

A pengő 1946 nyarára elveszítette pénzfunkcióját, és kiszorult a fizetési forgalomból. Emiatt a stabilizációt annak ellenér meg kellett kísérelni, hogy a forgalom egyensúlyához szükséges árualapoknak csak a fele állt rendelkezésre. (Honvári, 2021) A hiperinflációt az 1946. augusztus 1-jén bevezetett forint zárta le. Az átváltási árfolyam szerint egy forint egyenlő volt 200 millió adópengővel, értéke továbbá 0,0757575 g szízaranyak,¹¹ 1 USA dollár pedig 11,74 Ft-nak felelt meg. Az átmenetet biztosító adópengő pár hónapig váltópénzként még forgalomban maradt. Az új pénzrendszer nem vált konvertibilissé, az árrendszer a világpiactól elszakadt, s ez a Szovjetunió dominanciáját erősítette. A bérkategóriákat szűkítették, a létfenntartási javak áremelkedését pedig a munkásosztálynak kedvezve, differenciáltan kompenzálták. Összességében a reálbérszintet az 1938. évi szint 50%-a körül kívánták megállapítani. (Csató, 2019) Az új rendszer működését csak a szigorú, az egész gazdaságra kiterjedő ellenőrzés szavatolhatta, ami valójában az államosítások előkészítését is szolgálta. (Föglein, 2005)

A hitelélet hagyományos formái a stabilizációt követően sem éledtek fel, mivel szigorú restriktív, hitelkorlátozó politika lépett életbe. Az állami finanszírozási politika – a magánvállalkozók igényeit erőteljesen háttérbe szorítva – arra törekedett, hogy „a gazdasági életben levő szabad, spekulációra alkalmas tőkéket, arany-, valutakészleteket és árutartalékokat a termelésbe és a forgalomba vonják be”. (Ausch, 1958) A hitelkeret elosztását szigorúan ellenőrizték: az igényeket a Gazdasági Főtanács felügyelte, a bankok az egyenként 20.000 forintot meghaladó összegű hiteleket csupán egy állami bizottság jóváhagyásával nyújthatták be, amelynek elnöke az Anyag- és Árhivatal elnöke – 1946 júniusától 1948 januárjáig a kisgazda Varga István – volt. (Majoros, 2003)

A visszaszolgáltatott aranykészlet az új pénz útjára indításának szükséges feltétele volt, de ahhoz nem elegendő, hogy a stabilizációt hosszú távon fenn tartsa. Ehhez egyéb gazdaságpolitikai intézkedések kellettek, amelyeket a hatalmat fokozatosan megszerző kommunista párt politikai elképzeléseinek mentén hoztak meg. Ahogy Révai József az 1947/1948. évi költségvetés

⁹ A mindössze két hónapra szóló kiadványozás oka az volt, hogy a pénzreform felállításáért felelős Szanálási Bizottság felállítását követően, május 23-án megjelent az a kormányközlemény, amely augusztus 1-re bejelentette a forint bevezetését.

¹⁰ Az utolsó háborús évben, 1945-ben nem készült költségvetés, a kormány az államháztartást az 1945. évben viselendő közterhekről és fedezendő kiadásokról szóló 1945. évi X. tc-ben kapott felhatalmazás alapján vitte. Minthogy az egyre növekvő állami kiadásokat túlnyomórészt bankjegyszaporítással fedezték, ezáltal oly mértékűvé fokozva az inflációt, amely az 1946. évre is lehetetlenné tette az állami költségvetés összeállítását. Ezért az államháztartás vittele az 1946. évben is költségvetési törvény nélkül folyt, illetőleg az 1946. november 14-én kihirdetett, az államháztartásnak az 1946. évi január hó 1. napjától az 1946. évi október hó 31. napjáig terjedő viteléről szóló 1946. évi XVII. törvény, valamint az 1946:XXVII. törvénycikkkel az államháztartás vitelére adott felhatalmazás meghosszabbításáról szóló 1946. évi XXVII. tc. által adott felhatalmazáson alapult.

¹¹ 1 kg szízaranya 13.210 Ft volt.

vitájában megfogalmazta: „*A gazdasági stabilizáció politikai stabilizáció nélkül fából vaskarika.*” (Mód, 1947)

1946. augusztus 1-től kezdve központosították, vagyis hatóságilag állapították meg az árakat és a béreket. Az erőltetett menetű, a beruházások feszített ütemű növelésén alapuló gazdaságfejlesztési koncepció, valamint a nemzetközi kötelezettségvállalásokra fordítandó kiadások eleve kizárták, hogy mindezzel párhuzamosan a fogyasztás, így az életszínvonal is emelkedjen, ráadásul az újonnan bevezetett gazdaságpolitika egyik alapvetése volt, hogy a lakosság életszínvonalának jelentős csökkentéséből kell forrást teremteni a fejlesztési célokhoz. Jóllehet az infláció kezelhető volt, de az új pénz bevezetése után – az államháztartási valamint áruhiány miatt – az árak azonnal emelkedni kezdtek; 1948 közepén az átlagos élelmiszerárak 60 százalékkal meghaladták az 1946 augusztusi mértéket. Ugyanakkor az alapvető élelmiszerekből való ellátás érdekében 1946. augusztus 1-től jegyrendszert vezettek be, ami 1949 augusztus végéig volt érvényben. (Marton, 2012)

Irodalomjegyzék

- [1] Ausch, S. (1958). *Az 1945–1946. évi infláció és stabilizáció.* Budapest, Kossuth Kiadó.
- [2] Balogh, J. (2007). Közös érdekű ügyek a dualizmus rendszerében. *Jogtörténeti Szemle* 2007/3. 2–8.
- [3] Botos, J. (1997). Bankvilág, pénzvilág. In Kollega Tarsoly István, *Magyarország a XX. században, II. kötet.* (pp. 655–670.) Szekszárd, Babits Kiadó.
- [4] Botos, J. (2015). A fizetőeszköz inflációja az első világháború alatt és után 1914–1924. *Múltunk* 2015/3. 70–138.
- [5] Botos, J. (2015). A pengő megsemmisülése, a forint születése, 1938–1946. *Múltunk*, 2016/1. 160–206.
- [6] Csató, K. (2019). *Az akadémiai közgazdasági gondolkodás formálódása a politika „bordásfalán”. Időutazás az övenes és a hosszantartó hatvanas évekre.* Budapest, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 2019.
- [7] Danyi, P. (1946). 1946. júliusi infláció statisztikája. Letöltés dátuma: 2022. 07. 02., forrás: <https://artortenet.hu/hiperinflacio-5-resz-1946-julius-hiperinflacio-a-negyzetten-vilagcsucsot-dontunk/>
- [8] Diószegi, I. (1994). *A hatalmi politika másfél évszázada.* Budapest, História–MTA Történettudományi Intézete.
- [9] Fellner, F. (1911). *A valuta rendezése Magyarországon. Különös tekintettel a készpénzfizetések megkezdésére.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata.
- [10] Föglein, G. (2005). Jog és politika Magyarországon 1944–1949. *Jogtörténeti Szemle*, 2005/4. szám. 1–10.
- [11] Görög Staub, K. – Patai, G. (2011). *Wekerle Sándor.* Budapest, Helikon Kiadó.
- [12] Gulyás, L. – Szávai, F. (2021) [A győri program egyik kulcseleme: a csepeli repülőgépgyártás.](#) In Gulyás, L. – Miklós, P. – Tóth, M. – Zeman, F. *A Horthy-korszakról az értékkerető történetírás jegyében.* (pp. 149–166). Szeged, Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására.
- [13] Honvári, J. (2021) Az adó mint a politika kényszerítő eszköze a Rákosi-rendszer első éveiben (1948–1953) In Germuska, P. – Ö. Kovács, J. *Adózás és adóelkerülés Magyarországon a 15–20. században.* (pp. 275–300). Budapest, Magyar Kormánytisztviselői Kar – Magyar Nemzeti Levéltár.
- [14] Kovács, Gy. (2005) „Globalizációs” kihívások és a magyar pénztörténet. In Botos, K. *Pénzügyek és globalizáció.* (pp. 107–137). Szeged, SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress.

- [15]Majoros, K. (2003) *A múlt század jeles magyar közgazdásza: Varga István*. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont. Letöltés dátuma: 2022. 06. 02., forrás: <http://docplayer.hu/9010881-A-mult-szazad-jeles-magyar-kozgasdasza-varga-istvan-1897-1962.html>
- [16]Marton, Á. (2012) Infláció, fogyasztói árak Magyarországon a II. világháború után (1945–1968). *Statisztikai Szemle*, 2012/5. szám. 373–393.
- [17]Mód, A. (1947). A költségvetési vita mérlege. *Társadalmi Szemle*, 1947/4. szám. 255–266.
- [18]Romsics, I. (1991). *Bethlen István. Politikai életrajz*. Budapest, Magyarországi Kutató Intézet.
- [19]Romsics, I. (2017). *Magyarország története*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- [20]Schlett, A. (2015). *A magyar tanulópénz – Hiperinfláció és stabilizáció Magyarországon 1945–46-ban*. (kézirat)
- [21]Schlett, A. (2020). „Ínségköltségvetés” – megszorító csomag az 1920-as években. *Archívnet*, 2020/5-6. szám. Letöltés dátuma: 2022. 07. 08., forrás: <https://archivnet.hu/insegkoltsegvetes-megszorito-csomag-az-1920-evekben>
- [22]Szávai, F. (2010) Vitás és vitatott gazdasági kérdések az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után *Közép-európai közlemények*, 2010/1. szám. 63–75.
- [23]Sz. n. (1947). *Magyar Országos Tudósító*, XXIX. évfolyam. 1947. szeptember 2. Letöltés dátuma: 2022. 06. 27., forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1947_09/?pg=21&layout=s
- [24]Sz. n. (1989). *Tények könyve, 1989*. Letöltés dátuma: 2022. 08. 07., forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1989-46DA/magyarorszag-694A/gazdasag-69C4/az-inflacio-6A21/a-magyar-hiperinflacio-az-i-vilaghaboru-utan-6A2E/>
- [25]Tomka, B. (2000) *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története 1936–1947*. Budapest, Aula Kiadó.
- [26]Varga, I. (1964). *Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Jogforrások

- [1] 86. számú iromány: az 1892. évi XVII. törvénycikk indokolása a koronaérték megállapításáról. *Képviselelőházi Irományok 1892 – III. kötet*. (pp. 210–231.) Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- [2] 1920. évi 1700. M. E. sz. rendelet az *Osztrák–Magyar Bank által kibocsátott bankjegyek felülbélyegzéséről*. Magyarországi rendeletek tára. (pp. 125–139). Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság.
- [3] 1892. évi XVII. törvénycikk a *koronaérték megállapításáról*. Letöltés dátuma: 2022. 07. 08., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89200017.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D33>
- [4] 1897. évi XX. tc. *az állami számvitelről*. Letöltés dátuma: 2022. 07. 28., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89700020.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D34>
- [5] 1899. évi XXXVI. törvénycikk a *koronaértékben való közkötelező számítás bevezetéséről, az általános érmeforgalom rendezéséről és a koronaértéknek a jogviszonyra való alkalmazásáról* Letöltés dátuma: 2022. 07. 08., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89900036.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D35>
- [6] 1924. évi V. tc. a Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=92400005.TV&targetdate=&printTitle=1924.+%C3%A9vi+V.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev> (Letöltve: 2022. 07. 21.)

- [7] 1924. évi VI. tc. az államháztartás hiányainak fedezése céljából felveendő belső kölcsönről. Letöltés dátuma: 2022. 07. 21., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92400006.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39>
- [8] 1924. évi X. törvénycikk a korona értékcsökkenésének meggátolására irányuló egyes intézkedésekről. Letöltés dátuma: 2022. 08. 02., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92400010.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39>
- [9] Az 1925. évi XXXV. törvénycikk indokolása a pengőérték megállapításáról és az ezzel összefüggő rendelkezésekről. Letöltés dátuma: 2022. 07. 17., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92500035.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D48>
- [10] 2.240/1946. P.M. sz. rendelet *A pénzügyminiszter rendelete a postatakarékpénztárnál csekkszámlán fennálló és takarékbetétként elhelyezett követeléseknek adópengőben való meghatározása tárgyában.* Magyar Közlöny, 1946/152. szám.
- [11] *Az állami költségvetési év kezdetéről, valamint az államháztartásnak az 1948. évi augusztus hó 1. napjától az 1948. évi december hó 31. napjáig terjedő viteléről* szóló 1948. évi XXXIV. tc. Letöltés dátuma: 2022. 07. 28., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=94800034.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D43>
- [12] *A pénzforgalom ideiglenes szabályozásáról* szóló 1921. évi XIV. törvénycikk 4. §. Letöltés dátuma: 2022. 08. 02., forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100014.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>
- [13] 5.970/1946. M. E. sz. rendelet a *magyar köztársaság kormányának rendelete az adópengő adójegy használatának kiterjesztése* tárgyában. Magyar Közlöny, 1946/132. szám.
- [14] 11.600/1945. M. E. sz. rendelet, a *közadóknak adópengőben való meghatározása* tárgyában. Magyar Közlöny, 1945/195. szám.
- [15] 51/1946. G. F. sz. rendelet a *kollektív (tarifális) szerződések hatálya alá tartozó munkavállalók munkabérének és élelmiszermegváltásának, valamint a 4.600/ 1946. M. E. sz. rendelet hatálya alá tartozó közszolgálati alkalmazottak illetményének fizetése* tárgyában. Magyar Közlöny, 1946/142. szám.

